

TÜRKİYE - RUSYA MUHADENET AHİTNAMESİ¹

(Moskova, 16 Mart 1921)

Milletlerin uhuvveti esasını ve akvamın kendi mukadderatını serbestçe tayin etmek hakkını tanımakta müttehit olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Rusya şuraları Federatif Sosyalist Cnnhuriyeti Hükümeti tevessü ve istila siyasetine karşı olan mücadelelerindeki tesanütlerini ve iki milletten birine vaki olan müşkülâtın diğerinin vaz'iyetini de vahim kılacağını bilmüşahede aralarında daima münasebatı muhadenetkaranenin ve her iki milletin menafın mütekaablesine müstenit devamlı revabıtı dostanenin cayıgir olmasını görmek arzusu ile mütehassis olarak bir Muhadenet ve Uhuvvet ahitnamesi aktine karar vermişler ve bu hususta murahhaslarını tayin etmişlerdir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti İktisat Vekili ve bu Mecliste Kastamonu mebusu Yusuf Kemal bey ve Hükümeti mezküre Maarif Vekili ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde Sinop mebusu Doktor Rıza Nur bey ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Sefiri kebiri ve Meclisi mezküren Ankara azası Ali Fuat Paşa.

RUSYA ŞURALARI FEDERATİF SOSYALİST CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ

Umuru Hariciye Halk komiseri ve umum Rusya Merkez icra Komitesi azası Jorj Çiçerin ile Umum Rusya Merkez icra komitasisi azasından Celal Kokmazof.

Murahhasını müşartünnileyhim usulüne muvafık bulunan salalhiyetnamelerini badetteati mevadı atıyeyi kararlaştırmışlardır.

Madde - 1

Tarafeyni müteakideyn her biri taşrafından birine tahmil olunmak istenilen muahedei sulhiye veya diğer bir beyneddüvel senedi tanımağı esas olarak kabul eder. Rusya Şuraları Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti elyevm Büyük Millet Meclisi tarafından temsil edilmekte olan Türkiye Hükümeti Milliyesi canibinden tanınmamış Türkiyeye ait hiçbir beyneddüvel senedi tanınmamağı kabul eder. İşbu muahede mezkür "Türkiye" tabirile 28 Kanunusani 1336 (1920) de İstanbulda münakit Meclisi mebusan tarafından tanzim ve bilcümle devletlerle matbuata tebliğ olunan Misakı Millinin ihtiva ettiği arazi kastedilmiştir.

Türkiyenin Şimali Şarki hududu Bahrisiyah sahilinde kain (Sarp) karyesinden başlayarak "Hedis meta" dağı- "Şavşet" dağının hattı taksimi meyahı - "Kani" dağından geçen - oradan daima Ardahan ve Kars sancaklarının hududu idariyei şimaliyesini - Arpa çayı ve Aras talveğini takip ederek aşağı Kara su munsabına vasıl olan hat ile tayin olunmuştur.

(Hududun tafsilatı ve buna müteallik mesail için 1 (A) ve 1 (B) zeyillerine ve tarafeyni akideynce mümzi haritaya müracaat)

TÜRKİYE

Madde - 2

Evvela: İşbu maddede tahsis ve tayin olunan mahal ahalisi her cemaatın dini ve harsi hukukunu temin ve mahali mezküreye ahalinin arzularına muvafık bir usulü tasarrufu arazi idhaline imkan bahşedecek vasi bir muhtariyeti idariyeye nail olmak.

Saniyen: Batum limanı tarikle Türkiyeye giden veya gelen bilcümle mevat ile eşyayı Tüccariyenin gümrük ,resmine tabi tutulmayarak bila müşkülât ve mevani rüsum ve tekaliften muaf olarak serbest bir surette imrarı hakkı, her nevi masarifi hususiyeden müstesna olarak Batum limanından istifade hakkile birlikte Türkiyeye temin edilmek şartlarla işbu muahedenin birinci Maddesinde gösterilen hududun şimalinde bulunan ve Batum livasına ait olan arazi ile Batum liman ve Şehri üzerlerindeki hakkı metbuiyeti Gürcistana terke rıza gösterir.

Madde - 3

Tarafeyni müteakideyn işbu muahedenin 1 (S) işaretili zeylinde tayin ve tasrih olunan hudut dahilindeki Nehcivan kıt'asının, haiz olacağı hakkı himayeyi bir Devleti saliseye asla terk etmemek şartıyla Azerbaycan himayesinde muhtar bir arazi teşkil eylesmesi hususunda itilaf etmişlerdir.

Nehcivan arazisinin, Ars talveğinin şarki ile Tağna dağı (3829) - Veli dağı (4121) Bağırısık (6587) - Kömürlü dağı (6930) - hattı arasına sıkışmış müsellesi mıntakasunda, arazii mezkürenin Kömürlü dağı (6930) dan Başlayıp Saray bulak (8071) - Ararat istasyonundan geçerek Kara sunun Arasa munsap olduğu noktada nihayet bulan hattı hududu Türkiye Azerbaycan ve Ermenistan murahhaslarından mürekkep bir komisyon marifetile tashih olunur.

Madde - 4

Tarafeyni müteakideyn şark milletlerinin hareketi milliyei istihlaskaranesi ile Rus erbabı mesaisinin yeni bir nizamı içtimai için olan mücadelesi beynindeki tekarünü bilmüşahede işbu akvamın hürriyet ve istaklale olan haklarını ve arzu ettikleri şekli hükümet ile idare olunmak salahiyetlerini resmen tastik ve teyit ederler.

Madde - 5

¹ Zabıt Ceridesi, C.11, s.318-335; 3.Ter.Düstur, C.2, s.102-117

Boğazların bilcümle akvamın münakalatı ticariyesine küşadını ve bu hususta serbesti müruru teminen tarafeyni müteadiyen Karadeniz ve Boğazların tabi olacağı nizamnamenin ihrazı kat'isini düveli sahiliye murahhaslarından mürekkep olarak bilahara teşekkül edecek bir Konfransa tevdiye muvafakat ederler. Şu kadar ki mezkûr Konferanstan sadır olacak mukarraratın Türkiyenin Hakimiyeti mutlakasına ve Türkiye ile payitahtı olan İstanbul Şehrinin emniyetine bir güne hanel iras etmemesi şarttır.

Madde - 6

Tarafeyni müteakideyn iki millet arasında şimdiye kadar aktolunan bilcümle muahedatın kendi menafii mütekabilelerine tetabuk etmediğini tasdik ederler. Binaenaleyh işbu muahedatın keelenmekün ve münfesihi olduğu hususunda tarafeyn müttehittir. Rusya şuraları Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Türkiye ile Çar Hükümeti arasında evvelce münakit beynelmilel senedata müstenit mali vesair taahhüdattın kendisine karşı Türkiyenin beri olduğunu bilhassa beyan eyler.

Madde - 7

Rusya şuraları Sosyalist Federatif Cumhuriyeti Hükümeti kapitülasyonlar usulünün her memleketin inkişafın millisinin serbesti cereyanı ve hukuku hükümranisinin temami icrasile kabili te'lif bir usul olmadığı bittastik Türkiyede bu usul ile her hangi bir surette münasebettar olan her nevi muamelatın ve hukukun icra ve istimalini keelenmekün ve mülga addeyler.

Madde - 8

Tarafeyni müteakideyn arazileri dahilinde tarafın diğer memleketinin veyahut aksamı memalikinden birinin hükümeti vazifesini deruhte iddiasında bulunan teşkilat ve tecemmuatın teşekkülü veya ikametini ve diğer memlekete karşı mücadele maksadında bulunan tecemmuatın ikametini kabul etmemeği taahhüt ederler Türkiye ve Rusya, Kafkasya Sovyet Cumhuriyetlerine karşı da muamele mütekabile şartıyla aynı taahhütte bulunurlar şurası mukarrerdir ki işbu maddede mezkûr Türkiye arazisi doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin idarei mülkiye ve askeriyesi tahtında bulunan arazidir.

Madde - 9

İki memleket arasında münasebatın ademi inkişafını teminen tarafeyni müteakideyn sür'atı mümkün ile Şimendifer Telgraf ve sair mümakalatın muhafaza ve tekemmülü ve iki memleket arasında bila müşkülât eşhas ve eşyanın serbesti imrarının temini için tedabiri lazimenin müttehiden ittihazını taahhüt ederler şurası mukarrerdir ki yolcuların ve eşyayı ticariyenin girip çıkmasında memleketeşinden her birinde cari kavanin ve nizamata harfiyen tatbik edilecektir.

Madde - 10

Tarafeyni müteakideynden birinin tarafın diğer arazisinde sakin tebaaları mukim oldukları memleket kavanininden mütevellit hukuk ve vazaif esasatına müsteniden muamele göreceklerdir. Fakat Müdafaayı Milliyeye ait kavanin ve nizamata müstesna olup anlara tabi tutulmayacaklardır. Hukuku aileye, verasete ve ehliyete ait mesailde de tarafeyn tebaası işbu Madde ahkâmından istisna edileceklerdir. Mevadı mezkûre bir hususi itilafname aktile hal olunacaktır.

Madde - 11

Tarafeyni müteakideyn her iki memlekette birinin diğer memleket arazisinde sakin tebaaları hakkında en ziyade naili müsaade millet muamelesi tatbikına muvafakat ederler. İşbu madde ahkâmı Türkiyenin müttefikli bulunan müslüman devletleri tebaalarile Rusyanın müttefikleri olan Sovyet Cumhuriyetleri tebaalarına ait hukukta tatbik edilmez.

Madde - 12

1918 senesinden evvel Rusya aksamından iken üzerlerinde Türkiyenin hakkı hakimiyeti olduğu Rusya Şuraları Sosyalist Federatif Cumhuriyeti Hükümeti tarafından işbu muahede ile tasdik olunan aksamı arazi ahalisinden her biri Türkiyeyi serbestçe terk edebilecek ve birlikte eşya ve emvalini veya nukudunu götürebileceklerdir. İşbu muahede ile Türkiye tarafından hakkı metbuiyeti Gürcistana terk edilen Batum arazisi ahalisinden her biri dahi aynı hakkı haizdir.

Madde - 13

Rusya bilcümle harp esirlerle sivil üseradan Kafkasya ve Avrupayı Ruside bulunanları işbu muahedenin imzası tarahinden itibaren üç ay zarfında Asyayı Ruside bulunanları altı ay zarfında masarılı Rusya tarafından tesviye olunmak üzere Türkiyenin Şarki Şimali hududuna kadar sevk ve iadeyi taahhüt eder. El'an Türkiyede bulunan Rus harp esirlerle sivil üsera hakkında da Türkiye aynı taahhütte bulunur. Bu sevk ve iadenin tafsilatı işbu muahedenamenin imzasını müteakip hemen aktedilecek hususi bir mukavele ile tayin olunacaktır.

Madde - 14

Tarafeyni müteakideyn mümkün olduğu kadar az bir müddet zarfında bir konsolosluk mukavelesile işbu muahedenin mukaddimesinde zikrolunup iki memleket arasındaki münasebat ve cevabın takviyesine hadim iktisadi, mali ve sair mesaili tanzim edici itilafat aktine muvafakat ederler.

Madde - 15

İşbu Türk ve Rus muahedesinde cenubi Kafkas Cumhuriyetlerine ait olarak mezkûr bulunan mevadını Türkiye ile işbu Cumhuriyetler arasında aktolunacak muahedatta mecburiyülkabil olması için salıfüzziğer cenubi Kafkas Cumhuriyetleri nezdinde teşebbüsâtı lazımede bulunmağı Rusya taahhüt eder.

Madde - 16

İşbu muahede muameleli tasdikiyeye tabi tutulacaktır. Tasdiknameleri sür'atı mümkünle ile Karsta teati olunacaktır. İşbu muahede, onüçüncü Maddesi müstesna olmak üzere tasdiknamelerin teatisi tarihinden itibaren mer'i olacaktır.

Tastikan lilmekal salifüzzikir murahhaslar işbu muahedeyi imza ve tahtim etmişlerdir.

İşbu muahede nüshateyn olarak Moskovada bin üç yüz otuz yedi (bin dokuz yüz yirmi bir) senesi martının on altıncı günü tanzim olunmuştur.

(İmzalar)

ZEYL 1 (A)

Türkiyenin şimali Şarki hududu berveçhi ati olunmuştur.

(Rus Erkanıharbiyesinin 1/210000 mikyasında (bir pus beş verst) lik haritasına nazaran) Karadeniz sahilinde Sarp "Sarpe" karyesi Karaşalvar dağı "Cnalvar Cara" (5014) ve Maradidi "Maradidi" karyesinin şimalinde Çoruhu kateder -Sapaor "Sabaor" karyesi Şimali -Hediz-meta dağı "Khedismeta" (7,052) Kavakibe dağı "Kva-kibe" Kavtareti karyesi "Kavtareti" Medzybna "Mdzybna" dağının hattı taksimi meyahı Kerat "Keson dağı "Crat-Kessonu" (6,468) Korda dağı "Korda " (7,910) hattı taksimi meyahını takiben Harabet şavşateski "Karabete chavchatesky" dağı zirvesinin kısmı garbisinden eski Artvin kazasının hududu idareyi kadimesine vasil olur - Şavşeteski dağı hattı taksimi meyahından geçerek Sarı çay (Kara İsalı) (8,478) dağına vasil olur -

Kıyoralıski boyunu "Kioralsky" buradan eski Ardahan kazasının hududu idarei kadimesine Kannı "Kanny" dağına gelir -oradan şimale teveccüh ile Elil "Aiil" (Grmani) Grmany " (8,357) dağına vasil olur. Aynı Ardahan hududunu takiben Badela "Badela" karyesinin şimali şarkisinde poskov "Poskhov" çayına vasil olur - ve Çancak "Tchnatchak" karyesinin şimaline kadar bu ırmağı cenuba doğru takip eder -orada bu ırmağı terk ile hattı taksimi meyahı takiben Erilyan başı "Airrilian bachi" dağına (8,512) vasil olur. Kel tepe "Kelletapa" (8,463) ve Harman tepe (9,709) dağlarından geçer - "Kasris - ser'ı" (9,681) dağına gelir- oradan Kora "Koura" nehrine kadar Karzemet "Karzemet" çayını takip eder -badehu Kartanekev "Kartanekev" karyesinin şarkına kadar Kura nehri talveğini takip ve orada Kara oğlu (7,159) dağının hattı taksimi meyahına geçerek nehri mezkürü terk eder -badehu Kazapın "Kazapine" gölünü ikiye ayırarak (7,580) noktasına ve oradan gök dağ (9,252) vasil olur. Üç tepeler (9,783) Tayfakale "Taya-kala" (9,716) (9065) noktası oradan eski Ardahan sancağı hududunu terk eder ve Büyük akbaba "Bal-Akbaha" (9,973) dağlarına geçer.

(8829)-(8827)-(7062) İbiş köyünün şarkına geçer (7518) rakımına ve badehu Kızıлтаşa vasil olur (7439)-(7490) Nuvi Kızıлтаş "Novi-Kizil-dach" köyü (Kızıлтаş)-Kara memedin garbından geçerek Çamuşbu⁽¹⁾ -Dijamouçbou çayına vasil olur -(Divalar -B. Kamlı "Delavere" -B.Kamgl" Tıhnız "Tikhnis" köylerinin şarkında kain) ve Vartanlı "Vartanlı" ve Beşşuragel Bach-chouragel" köylerinde ve salifüzzikir ırmağı takiben (Kaleli) "Kalalı" nın şimalinde Arpa çay ırmağına vasil olur-oradan mütemadiyen Arpa çay talveğini takip ile (Arasa) gelir -Aras talveğini aşığı Karasu munsabına kadar takip eder.

(Tenbih) şurası mukarrerdir ki hudut salifüzzikir irtifaların hattı taksimi meyahından geçer.

ZEYL 2 (B)

(A) zeylinde irae edildiğı üzere hattı hududun Arpa çay ve Arasın talvek hatlarında kaldığı layikile takarür ettiğine nazaran Türkiye hükümeti yalnız istihkamat hattını hali hazırdaki (Kemri-Erivan) demir yolunu şimdiki güzergahından Arpa çay mntakasında sekiz verstlik bir mesafeye ve Aras mntakasında mezkür demir yolundan dört verstlik bir mesafeye çekmeyi taahhüt eder.

Marülbeyan menatıkı taahhüt eden hatlar Arpa çay mntakası için birinci fıkranın (A) ve (B) bentlerinden ve Aras mntakası için ikinci fıkrada berveçhi ati irae edilmiştir:

1- Arpa çay mntakası:

(Ay- Vartaninin cenubi şarkisinde - uzun kilisenin Şarkında - Boziyar "Boziyai" dağı, (5906) (5082) (5047) Karmurvangin "Karmurvank" şarkında üç tepe (5478) Araz oğlunun şarkında -Ani "Ani" nin şarkında üç tepe (5478) Araz oğlunun şarkında - Ani "Ani" nin şarkında İne köy "Enke'ı" garbında Arpa çaya vasil olur.

B- (5019) rakımının şarkında Arpa çayı yeniden terkeder doğrudan (5581)e gider.

- Kızıl Kolanın dört buçuk verest şarkında -Bocalı "Bodcal'ı" nin şarkında iki verest.

- Badehu Duygur çayı "Digor Tchai" ırmağı -Düz geçit köyüne kadar bu ırmağı takiben doğruca karabağ harebelerinin şimaline giderek Arpa çayına vasil olur.

2- Aras mntakası:

Süleyman köy (Diza) ve Karabağ Alican arasındaki hattı müstakim.

Bir taraftan Gümrü-Erivan demir yolu diğer taraftan işbu demir yolundan itibaren dört ve sekiz verstlik mesafelerde kasredilen hatlarla (bu aralık hatları mezkür mntakadan hariçtir) tahdit edilen mntakalarda Türkiye Hükümeti hiç bir nevi istihkamat inşa etmemeğı ve muntazam kıtaat bulundurmamağı taahhüt eder. Ancak mezkür menatıkta nizam ve emniyeti idare kıtaatı bulundurmak hakkını muhafaza eder.

⁽¹⁾ Çamuşbuçay ismi 1899 tarihli tabıda işaret edilmemiştir.

ZEYL 1 (S)

Nehcivan razisi:

Ararat istasyonu - Saray Bulak dağı (8071) Kömürlü dağ "Kemourlu" (8839) (8930) (3,080) -Sayat dağ "Sayat" (7.868) Kurt kulak "Kourtkoulak" karyesi Gamasur dağı -"Gamesour" (8,160) (8,022) G kidađ "Kuki" (8,282) ve esk Nehcivan kazasının hududu idarei Őarkiyesi.

(İmzalar)

